

De wilde peen

door C. Groot

In verschillende flora's en ook in artikelen over de Wilde peen (*Daucus carota*) wordt vermeld of verondersteld, dat deze plant de stamvader (moeder) is waaruit onze worteltjes of peentjes zijn gekweekt of ontwikkeld. Dat moet dan al heel lang geleden geweest zijn, als waar is wat ik in een tuinbouwblad lees, nl. dat de peentjes al bij de oude Grieken en Romeinen een bekende groente waren en door de Romeinen langs de Rijn ook in onze streken werden ingevoerd. Ook in de Middeleeuwen zouden peentjes en 'winterwortelen' als groente goed bekend zijn geweest.

Vast staat in ieder geval, dat 'wilde' en gekweekte penen met elkaar bastaarderden. Het is nl. zo, dat er witte oneetbare worteltjes zitten tussen de oranje eetbare als de Wilde peen stond in de buurt van 'wortelen' waar zaad van werd geoogst. Een tuinder wil natuurlijk alleen maar goede worteltjes oogsten en geen waardeloze, die hij er uit moet gaan zoeken en opzij gooien. Daarom is de Wilde peen in streken waar wortelzaad geteeld wordt een *verboden plant!* Een plant, die daar doodeenvoudig niet voor mag komen.

Vroeger werd in Westfriesland veel wortelzaad geteeld. Ook in andere streken was dat natuurlijk het geval, bijv. op de Zuidhollandse eilanden. Tegenwoordig doet men dit op grote of grotere schaal in het buitenland, waar het klimaat zich er beter voor leent, de arbeidskosten lager zijn enz. Maar laat me u eens vertellen hoe dat ongeveer ging in het Noordhollandse dorp Wijdenes, waar veel wortelzaad en ook andere groentezaden geteeld werden.

Iedere 'firma' had haar eigen 'type' peen ontwikkeld. 'Firma' was en is de algemene benaming voor de zaadteelt- en -handelsbedrijven, die er nog steeds in Enkhuizen en omstreken zijn. De ene firma had een wat langer, korter, dikker of zoeter worteltje te bieden dan de ander. Op de bedrijven werd geselecteerd en nog eens geselecteerd om het 'type' maar goed in stand te houden. In het voorjaar werden geselecteerde peentjes uitgezet bij de 'bouwers', zoals de kleine land- en tuinbouwers in Westfriesland worden genoemd. Die 'bouwers' teelden zaad 'op contract' voor de firma. De worteltjes begonnen al gauw te 'schieten',

d.w.z. er ontwikkelden zich bloeistengels, wat natuurlijk ook de bedoeling was. Intussen ging de selectie door de firma gewoon door. Regelmatig verscheen er een controleur om het gewas te keuren. Planten, die er naar het oordeel van de controleur minder florisant uitzagen, werden door hem uitgetrokken en vernietigd. Deze controleurs waren het ook, die goed uitkeken of er geen Wilde peen ergens langs de kant van de weg of in de omgeving stond. De 'bouwer' was volgens contract verplicht er voor te zorgen, dat dit binnen een bepaalde grens *niet* het geval was. En die deed dat ook want de controleur had hem 'in de tang'. Stond na een waarschuwing nog ergens Wilde peen, dan kwam er een aanmerking op het keuringsrapport. Dat betekende, dat de kwaliteit van het zaad al vóór het geoogst werd daalde. En met de kwaliteit zakte de uit te betalen prijs! Dus 'men wilde wel' en ging er af en toe eens met de zeis op uit, waarbij en passant ook de Bereklauw dikwijls afgemaaid werd.

Dit is één voorbeeld van de maatregelen die er voor moeten zorgen dat de klanten goede kwaliteit zaad krijgen. Er zijn heel wat verordeningen wat dit betreft. Tussen verschillende voor zaadwinning geteelde koolsoorten moet bijv. een bepaalde tussenruimte zijn, zodat er geen stuifmeel van de ene koolsoort op stampers van de andere kan komen. In die tussenruimte mag dan ook niet één bloeiende koolplant voorkomen. Ook niet op een composthoop of zo iets. Er is een Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor Groentezaden (N.A.K.), die dit alles verordineert, coördineert en controleert. En het werkt goed, want de controleurs hebben de koorden van de beurs en daarmee het heft in handen.

Dit is een wat lange uitweiding die maar zijdelings met het onderwerp te maken heeft. Toch misschien wel interessant, omdat heel veel mensen geen idee hebben van wat er allemaal nodig is voor we groente op ons bord hebben.

Om dit te illustreren nog dit: in een gesprek dat ik eens met iemand voerde kwamen we op 'bloemkool zaaien'. De reactie van mijn gesprekspartner was: 'bloemkool moet je helemaal niet zaaien, die moet je planten'. Hij had namelijk een volkstuintje en zaaide daarin wel sla, spinazie en worteltjes, maar géén bloemkool!

Maar nu weer terug naar de Wilde peen, die dus thans in Wijdenes en omgeving geen vervolgde en verboden plant meer is. Overal langs dijken en wegen, op braakliggende terreinen enz. komt u de plant tegen. En blijkbaar in een groot deel van de wereld. Want in Canada groeien ze even overdadig als in Holland. In Roemenië zag ik de planten veel, vooral in de uitgestrekte landbouwgebieden. En ook in Nieuw-Zeeland. In laatstgenoemd land groeien trouwens bijna alle Europese wilde planten. Daar heb ik ook de bekende purperen bloempjes in de bloeischermen aan familieleden gedemonstreerd.

Over die merkwaardige bloempjes schrijft iedereen, dus hoeft ik het niet te doen. Ik wil alléén opmerken, dat ze lang niet algemeen zijn; u zult er bij vele planten vergeefs naar zoeken. Ik heb enkele malen een telling uitgevoerd, in de omgeving van mijn woonplaats. Nog geen 10% van de planten was getooid met het donkerpurperen gevalletje in het hart van de bloeischermen. Wel is het zo, dat bij dié planten dan ook *alle* schermen het vertonen. Dus het verschijnsel is aan bepaalde *planten* gebonden en niet aan bepaalde *schermen*.

Ik heb nog geprobeerd verband te vinden met de habitus of met de standplaats, maar daar kwam niets uit. Forse planten vertonen even vaak (of even weinig eigenlijk) die bloempjes als miezerige exemplaren. Maar nu heb ik dus tóch over die merkwaardige bloempjes geschreven!

In het begin van de zomer, zo tegen eind juni, komt de Wilde peen in bloei. Soms worden ze net voor de bloei tegelijk met het gras afge-maaid. Maar ze beginnen dan meestal snel nieuwe schermen te vormen, die evenwel kleiner zijn dan de oorspronkelijke.

Bij zo'n bloeiende plant moet u eens even stil staan. Een scherm in volle bloei is net een klein kleedje van Brugse kant. En tegelijkertijd is het ook een helicopter-plateau voor al het vliegend gedierte dat er op neerdaalt en er op rondscharrelt. Hommels, bijen en vlinders zult u er niet op zien. Die vinden meestal wel iets beters, denk ik. Maar allerlei soorten vliegen en kevertjes kunt u er mooi op bekijken. Zij zullen ook wel voor de bestuiving zorgen en moeten dus geen kans krijgen om van een 'wilde' naar een gekweekte peen te vliegen, als daarvan zaad moet worden gewonnen.

Na de bloei rijpen de zaden min of meer beschermd, doordat de buitenste langer gesteelde schermpjes van het samengestelde scherm zich over de binnenste heenbuigen en er een soort holte ontstaat. De omwindselbladen, die bij de Peen heel groot zijn, worden daar nog weer omheen geslagen. In zo'n rijpend geval verschuilen zich dikwijls spinnen, die van daaruit hun prooi belagen. Insekten vindt u er ook wel in, bijv. oorwormen.

De zaden zijn voorzien van haakjes, waardoor ze gemakkelijk door mens en dier kunnen worden verspreid. De tuinders en volkstuinters, die worteltjes zaaïen, hebben bijna altijd 'gewreven' zaad, d.w.z. dat de haakjes er af zijn gewreven, zodat het zaad niet klontert en makkelijker te zaaïen is.

Persoonlijk vind ik de Wilde peen een mooie plant, waar ik altijd wel even bij stil sta. Opvallend veel mensen noemen alles wat schermbloemig is: Fluitekruid. Bijvoorbeeld Zevenblad, Doornzaad, Bereklauw en ook de Wilde peen. Ik hoop, dat u ze wél uit elkaar kunt houden en ook eens stil blijft staan bij deze 'gewone' plant. Dan ziet u misschien nog wel andere bijzonderheden en kunt u ook eens kijken of u dat bijzondere bloempje ziet. En hoevéél u er van ziet in verhouding tot planten die het niet hebben.

Adres van de schrijver:

tekening: M. J. Ch. Kolvoort